

EKSPERTA ATZINUMS

Priekuļos

03.04.2025.

Pasūtītājs: Daugavpils Universitāte, reģ. Nr.: 90000065985, Adrese: Vienības ielā 13, Daugavpils, LV – 5400

Mērķis: Dabas parka "Cīrīša ezers" (turpmāk tekstā - DP) dabas aizsardzības plāna izstrāde.

Dr. biol. Matīss Žagars

Sertifikāta numurs Dabas aizsardzības pārvaldes ekspertu reģistrā 135; sertifikāta termiņš - 25.04.2028., sugu, biotopu vai to grupu specializācija – zivis. Atzinums sagatavots atbilstoši sugu un biotopu aizsardzības jomas ekspertu atzinumiem noteiktajām prasībām.

1. Biotopu grupa, suga vai sugu grupa, par kuru sniedz atzinumu

Atzinums sagatavots par aizsargājamām zivju sugām un zivju sabiedrību kopumā DP "Cīrīša ezers" teritorijā Preiļu novada, Aglonas pagastā.

2. Pētāmās teritorijas apsekošanas informācija

Dabas aizsardzības plāna izstrādei nepieciešamie dati iegūti gan izvērtējot datubāzēs un publicētajos literatūras avotos pieejamo informāciju par Cīrīša un Rukuļu ezeru zivju faunu, gan 2024. gada lauku pētījumu sezonā veicot zivju uzskaiti.

Cīrīša ezerā tika izvēlētas 8 paraugu ievākšanas stacijas (1.attēls) un uzskaitē tika veikta, atbilstoši standarta "LVS EN 14011:2003 Ūdens kvalitāte – Zivju paraugu ievākšana, lietojot elektrozeļu" prasībām. Pētījuma laikā vasaras sezonā tika noķertas šādu sugu zivis: rauda (*Rutilus rutilus*), asaris (*Perca fluviatilis*), plaudis (*Abramis brama*), līnis (*Tinca tinca*), rudulis (*Scardinius erythrophthalmus*), vīķe (*Alburnus alburnus*), akmeņgrauzis (*Cobitis taenia*), grundulis (*Gobio gobio*), līdaka (*Esox lucius*), ausleja (*Leucaspis delineates*).

Zinātniskā institūta BIOR un citu institūciju veiktajos pētījumos, papildus pētījuma laikā fiksētajām, noķertas arī: karūsa (*Carassius carassius*), sudrabkarūsa (*Carassius gibelio*), plicis (*Blicca bjoerkna*), ķīsis (*Gymnocephalus cernua*), zandarts (*Sander lucioperca*). Gan pieejamie dati, gan literatūras analīze ļauj secināt ka ezera zivju sabiedrības sugu sastāvs vērtējams kā tipisks eitrofiem/mezotrofiem mēreno platuma grādu ezeriem.

Rukuļu ezerā tika izvēlētas 5 paraugu ievākšanas stacijas (1. attēls) un uzskaitē tika veikta, atbilstoši standarta "LVS EN 14011:2003 Ūdens kvalitāte – Zivju paraugu

ievākšana, lietojot elektrozveju” prasībām. Pētījuma laikā vasaras sezonā tika noķertas šādu sugu zivis: rauda (*Rutilus rutilus*), asaris (*Perca fluviatilis*), akmeņgrauzis (*Cobitis taenia*). Netika identificēts neviens cits pētījums, kur tikusi apsekota Ruskuļu ezera ihtiofauna.

Gan pieejamie dati, gan literatūras analīze ļauj secināt ka ezera zivju sabiedrības sugu sastāvs vērtējams kā tipisks nelieliem, eitrofiem un ļoti sekliem mēreno platuma grādu ezeriem. Apsekošanas laikā konstatēto zivju sugas un notvertais īpatņu skaits Cīrīša ezera DP ietilpstošajās ūdenstilpēs apkopots 1. tabulā.

1. tabula. Apsekošanas laikā notverto zivju kopskaits

	Cīrīša ezers 06.08.2024	Ruskuļu ezers 23.09.2024
Akmeņgrauzis	32	7
Asaris	13	1
Ausleja	31	
Grundulis	1	
Līdaka	3	
Līnis	6	
Plaudis	2	
Rauda	27	2
Rudulis	2	
Vīķe	13	

1. attēls. Pētnieciskās zvejas stacijas Cīrīša un Ruskuļu ezeros (modificēts ESRI, 2024).

3. Teritorijas statuss atbilstoši aizsargājamām dabas teritorijām noteiktajam statusam

Aizsardzības kategorija: dabas parks, Natura 2000 teritorija, kods: LV0301500. Platība: 1276,04 ha platībā. Dibināts 1977.gadā.

4. Atzinuma sniegšanas mērķis

DP "Cirīša ezers" dabas aizsardzības plāna izstrāde.

5. Vispārīgs ietekmējamās teritorijas apraksts un īss piegulošās teritorijas raksturojums

Cirīša ezera zivju resursu izmanto makšķernieki un zvejnieki. Makšķerēšanu regulē vispārējie makšķerēšanas noteikumi un licencētās makšķerēšanas nolikums. Makšķerēšana un zveja neatstāj būtisku negatīvu ietekmi uz aizsargājamajām zivju sugām.

Ruskuļu ezera zivju resursu izmanto privātīpašnieks – nelielā apjomā makšķerējot un zvejojot. Makšķerēšana un zveja neatstāj būtisku negatīvu ietekmi uz aizsargājamajām zivju sugām.

6. Konstatētās īpaši aizsargājamās zivju sugas vai zivju sugu grupas un to izplatības īpatnības

Sugu aizsardzības statusu Latvijas teritorijā nosaka vairāki starptautiskie, kā arī nacionālie normatīvie dokumenti. Nozīmīgākie no tiem ir 1979. gada Bernes konvencija par Eiropas dzīvās dabas un dabisko dzīvotņu aizsardzību, Eiropas Padomes 1992. gada 21. maija Direktīva 92/43/EEK par dabisko biotopu, savvaļas faunas un floras aizsardzību un 14.11.2000. MK Noteikumi Nr.396 "Noteikumi par īpaši aizsargājamo sugu un ierobežoti izmantojamo īpaši aizsargājamo sugu sarakstu".

Pētījuma laikā un vēsturiski abu ezeru teritorijā konstatēts **akmeņgrauzis**, kas iekļauts 92/43/EEK Direktīvā; Cirīša ezerā konstatēta arī **ausleja**, kas iekļauta Bernes konvencijā.

Akmeņgrauzis ir bentiska zivju suga, kas apdzīvo piekrastes zonu lēni tekošos un stāvošos ūdens objektos. Diennakts gaišajā laikā ierokas gruntī, dodot priekšroku dzīvotnēm ar smalku substrātu. Tā populācijas negatīvi ietekmē apdzīvoto ūdenstilpņu plaša degradācija – krasta līnijas degradācija, krasa ūdenslīmeņa pazemināšana, substrāta izņemšana, u.c. Šobrīd akmeņgrauzis visā Latvijas teritorijā ir plaši izplatīta un maz

apdraudēta suga. Abos pētītajos ezeros tā konstatēta viscaur piekrastes joslai un sugas populācijas lielumu un izplatību limitē tikai tādi dabiski faktori kā pieejamo dzīvotņu platība, plēsonība un piemērotu barības objektu sastopamība. Tādējādi par akmeņgrauža sugas aizsardzības mērķi būtu pieņemams pašreizējā tās populācijas lieluma saglabāšana. **Ausleja** ir suga, kas ir ekoloģiski plastiska un Latvijas teritorijā sastopama vairumā upēs un ezeros. Ciriša ezerā tā konstatēta 2 no 8 stacijām, bet, ņemot vērā piemēroto biotopu lielo platību, tas visdrīzāk skaidrojams ar metodiskām sugas konstatēšanas grūtībām. Sugas populācijas lielumu un izplatību limitē tikai tādi dabiski faktori kā pieejamo dzīvotņu platība, plēsonība un piemērotu barības objektu sastopamība. Tādējādi par auslejas sugas aizsardzības mērķi būtu pieņemams pašreizējā tās populācijas lieluma saglabāšana.

Kopumā vērtējams, ka kopš iepriekšējā dabas aizsardzības plāna ieviešanas aizsargājamo zivju sugu populāciju izmērs abos ezeros ir saglabājies iepriekšējā apjomā.

Ministru kabineta 2011. gada 20. septembra noteikumos Nr. 706 noteikto dabas parka funkcionālo zonējumu nav nepieciešams aktualizēt kontekstā ar aizsargājamo zivju sugu aizsardzības prasībām.

Pamatojoties uz pieejamiem datiem dabas parka teritorijā nav sastopama neviena invazīva zivju suga.

7. Konstatētie Latvijā un Eiropas Savienībā īpaši aizsargājamie biotopi, biotopi ar specifiskām izplatības īpatnībām Latvijā

Biotopi šajā atzinumā netiek vērtēti.

8. Pētāmās teritorijas aizsargājamo dabas un ainavas vērtību labvēlīga aizsardzības statusa nodrošināšanas prasības un darbības, lai uzlabotu konstatēto sugu un biotopu stāvokli un bioloģisko vērtību neatkarīgi no to aizsardzības statusa

Vairums zivju sugu, kas apdzīvo dabas parka ezerus, nārsto krasta tuvumā, ūdensaugu zonā. Nozīmīgākais zivju nārsta periods ilgst aptuveni no 1. aprīļa līdz 20. jūnijam. Zivju nārsta aizsardzībai šajā periodā ezerā nav pieļaujami būvdarbi, kas var atstāt nelabvēlīgu ietekmi uz zivju nārstu vai ikru attīstību (būvdarbi, kas saistīti ar grunts rakšanu, būvdarbi, kas saistīti ar augstu ūdens piesārņošanas risku un tamlīdzīgi). Arī ārpus zivju nārsta perioda, katrā individuālā gadījumā, kad plānots veikt darbus, kur tiek ietekmētas zivju piekrastes dzīvotnes, nepieciešams veikt potenciālās ietekmes uz zivju populācijām un konkrēti aizsargājamām zivju sugām izvērtēšanu. Salīdzinoši lielās potenciālo dzīvotņu platības dēļ ūdens transportlīdzekļu pārvietošanās, publisko pasākumu organizēšanas un

citus ierobežojumus zivju nārsta laikā noteikt nav nepieciešams. Šie noteikumi attiecināmi uz visu dabas parka teritoriju.

Pamatojoties uz pieejamiem datiem dabas parka teritorijā nav sastopama neviena invazīva zivju suga. Makšķerēšana un zveja, nemainot to apjomu, aizsargājamās zivju sugas un zivju resursu kopumā negatīvi neietekmē. Nākotnē ieteicams arī regulāri (vismaz 1 reizi vasaras sezonā, min. 6 – 7 stacijās (Cirīša) un 1 stacijā (Ruskuļu) ezerā) veikt ūdenstilpes ūdens kvalitātes parametru (N, P dažādu ķīmisko formu koncentrācijas; skābekļa saturs ūdenī 0,5 m horizontos, pH) mērījumus un ik pēc pieciem gadiem atkārtot zivju izpēti. Svarīgi ihtiofaunas pētījumu atskaitēs iekļaut kvantitatīvu informāciju par visām zivju sugām, t.sk. aizsargājamajām, – īpatņu skaits un biomas, sadalījums pa garuma grupām. Šīs darbības ļaus sekot izmaiņām ezeru ekosistēmā un konkrēti aizsargājamo sugas populāciju stāvoklī un pie vajadzības ieviest/pielāgot apsaimniekošanas pasākumus.

9. Secinājumi par plānotās darbības vai pasākuma ietekmi uz ūdenskrātuves zivsaimniecisko potenciālu, zivju faunas daudzveidību un stāvokli, kā arī nosacījumi darbības veikšanai un ieteikumi zivju faunas stāvokļa uzlabošanai

No sociāli ekonomiskā viedokļa Cirīša ezera zivju resursam ir vidēji augsta vērtība, to izmanto makšķernieki un zvejnieki. Makšķerēšanu regulē vispārējie makšķerēšanas noteikumi un licencētās makšķerēšanas nolikums. Makšķerēšana un zveja neatstāj būtisku negatīvu ietekmi uz aizsargājamajām zivju sugām. Ezeram 2011. gadā izstrādāti zivsaimnieciskās ekspluatācijas noteikumi. Saredzama nepieciešamība šo dokumentu atjaunot, lai aktualizētu datus par ezera zivsaimniecisko resursu un tā apsaimniekošanu. No sociāli ekonomiskā viedokļa Ruskuļu ezera zivju resursam ir ļoti zema vērtība – ezers ir stipri aizaudzis, sekls un zeme ap ezeru pieder privātpersonai. Zivju resursu izmanto tikai privātīpašnieks – nelielā apjomā makšķerējot un zvejojot. Makšķerēšana un zveja neatstāj būtisku negatīvu ietekmi uz aizsargājamajām zivju sugām.

Papildus 8.punktā minētajām darbībām, citi īpaši pasākumi zivju faunas stāvokļa uzlabošanai nav nepieciešami.

Atsauces

1. Bohlen, J. (2003). Spawning habitat in the spined loach, *Cobitis taenia* (Cypriniformes: Cobitidae). *Ichthyological Research*, 50, 0098-0101.
2. Dabas aizsardzības pārvalde 2024. <http://www.daba.gov.lv> Dabas datu pārvaldības sistēma "OZOLS", (piekļuve: 03.04.2025.)
3. Eiropas Padomes 1992. gada 21. maija Direktīva 92/43/EEK par dabisko biotopu, savvaļas faunas un floras aizsardzību <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=celex%3A31992L0043>
4. Kottelat M, Freyhof J (2007) Handbook of European freshwater fishes. Kottelat, Cornol, Switzerland and Freyhof, Berlin, p 646
5. Marconato, A., & Rasotto, M. B. (1989). The biology of a population of spined loach, *Cobitis taenia* L. *Italian Journal of Zoology*, 56(1), 73-80.
6. Ministru Kabineta noteikumi. 2000. (b) Noteikumi par īpaši aizsargājamo sugu un ierobežoti izmantojamo īpaši aizsargājamo sugu sarakstu (Nr. 396, 14.11.2000.).
7. Ministru Kabineta noteikumi. 2010. (a) Sugu un biotopu aizsardzības jomas ekspertu sertifikācijas un darbības uzraudzības kārtība (Nr. 267, 16.03.2010.).
8. Ministru Kabineta noteikumi. 2010. (b) Sugu un biotopu aizsardzības jomas ekspertu atzinuma saturs un tajā ietvertās minimālās prasības (Nr. 925, 30.09.2010.).
9. Par 1979.gada Bernes konvenciju par Eiropas dzīvās dabas un dabisko dzīvotņu aizsardzību. LR Likums. Latvijas Vēstnesis, 1997.gada 3.janvārī, Nr.1/2. Eiropas Padomes Direktīva 92/43/EEK. Oficiālais Vēstnesis L 206 , 22/07/1992.

Eksperts

Matīss Žagars